

RÓZSA GYÖRGY

Gondolatok az Akadémiai Könyvtár és az információs társadalom körül

Jövőkép-vázlat a hagyomány és a csúcstechnológia jegyében

„Minden könyvtárnak két lényeges alkotó része van, egy anyagi: a könyvek..., s egy szellemi: a könyvtárnok...

A könyvtárak csak ott és akkor adtak életjelt, hol és a mikor az igazgatás, melly a könyvtárakban van személyesítve, egész mértékben megfelelt hivatásának.”

Toldy Ferenc könyvtártani tervezetéből (4 §)
Athenaeum, 1843. 1. köt. 204.

Bevezetés

Az MTA és az Akadémiai Könyvtár (a továbbiakban AK) alighanem az utóbbi egy év legtöbbet szereplő nagykönyvtára a médiumokban – a kulturális és a könyvtári szaksajtó kivételével.¹ Ez utóbbi hiány, továbbá az új könyvtár-épület 10. évfordulójának (1988. november 3.) megemlékezési, és általánosabb kulturális-politikai kérdések felvetési lehetősége miatt nagyra értékelem a *Magyar Könyvszemle* felkérését e cikk megírására. Fontos, hogy ne csak egy rövid, időhöz kötött helyzetkép jelenjen meg, amelynek bizonyos vonatkozásairól a sajtó többször kritikusan hírt adott, hanem kiemelten az utóbbi évtized áttekin-tése, benne egy vázlatos jövőképpel.

¹ Válogatás médiumokból: ROSDY Tamás: *Megszűnik az Akadémiai Könyvtár?* [Interjú Engel Pállal.] = Magyar Nemzet 1997. november 29., ROSDY Tamás: *Átalakítják az Akadémiai Könyvtárat.* [Interjú Harmathy Attilával.] = Magyar Nemzet 1997. december 13., OSZTOVITS Ágnes: *Írás és tanítás az ezredvégen.* = Magyar Nemzet 1998. február 9., ROSDY Tamás: *Akadémia könyvtár nélkül?* = Magyar Nemzet 1998. február 14., KÁLMÁN László: *Milyen legyen a mi Akadémiánk?* = Népszabadság 1998. március 26., KRONSTEIN Gábor: *Hagymahéjelmélet.* [Glossza a főtítkárhelyettes elgondolásáról.] = Élet és Irodalom 1998. február 6., HORÁNYI György: *Milyen is a mi Akadémiánk?* = Népszabadság 1998. február 11., ROSDY Tamás: *Hogyan tovább, Akadémiai Könyvtár?* = Magyar Nemzet. 1998. május 30., *Többlettámogatás az átalakuláshoz.* = Magyar Nemzet 1998. május 6., RIBA István: *Vételi zavarok.* = Heti Világgazdaság 1998. január 24., *Tudóstermészet.* = Heti Világgazdaság 1997. december 13., MINK Mária: *Kutató fűrés.* = Heti Világgazdaság 1997. október 4., SOLYMOSI Frigyes: *A tudomány az ezredforduló előtt.* = Népszabadság 1998. január 31., ROSDY Tamás: *Kilenc kutatóintézettel kevesebb lett.* = Magyar Nemzet 1997. december 16., SIPOS Júlia: [Riport az MTA főtítkárhelyettesével.] Kossuth Rádió, Gondolat-Jel. 1998. január 18. – A főtítkárhelyettes szívességéből átadott leírat.

A sajtó érdeklődése minden bizonnyal az AK használói köréből indult ki – a magam *Népszabadság*-beli cikke kivételével „Sorvadásra ítélt Akadémiai könyvtár”² – főleg az irodalomellátás leromlása és az AK-t beárnyékoló hivatalos, negatív megnyilvánulások miatt. Ezek nem vágtak egybe főleg a humán értelmiség tapasztalataival és értékítéletével. Kisebb mértékben a természettudományi, az interdiszciplináris és a tudománytörténeti kutatók egy része is megérezte az állomány-gyarpodás romlási tendenciáját. Ily módon került az adminisztratív-pénzügyi, de szubjektív elemeket sem nélkülöző hivatalos megítélés ellentétbe az AK-t használók értékrendjével.

1. Egy kézirat hányattatása

Előrebocsátom a fent említett cikkem záró passzusát:

„Ez az írás ugyan vitairat, de semmiféle politikai pecsenyesütésre nem való. Továbbá nem alkalmas Akadémia-ellenességre: az Akadémia érdekeit kívánja szolgálni. E sorok írója nem tetszeleg akadémiai Robin Hood szerepében, de 35 évet töltött az MTA Könyvtára élén, azt követően társadalmi munkában elnöke a könyvtár alapítványa kuratóriumának. Képletesen Malraux-hoz igazodom, aki azt mondta, hogy az ellenállás alatt »összeházasodott« Franciaországgal: ugyanezt mondhatom el jóindulatú elfogultsággal a Akadémiai Könyvtárhoz való viszonyomról.”

Ehhez még csak annyit, hogy jöllehet 1996-ban kizárólag saját kezdeményezésből, 13 évvel a korhatár után nyugdíjba vonultam, ám a „könyvtári házasság” életre szóló.

Az MTA köztestülete számára kiadott *Akadémia* c. hírmagazin 1998. II. évf. 1., tavaszi számában megjelent „Az Akadémiai Könyvtár” (Keviczky László, Náray-Szabó Gábor, P. K.) című közleménye, amely utalva a sajtóban napvilágot látott számos írásra az AK-ról (I. az 1. jegyzetet) korrigálni kívánja a cikkek többségének pontatlanságait, és vázolja a jövőre vonatkozó elképzeléseket. 1998. április 8-án a hírmagazin felelős szerkesztőjéhez elküldtem egy hozzászólást, amelynek kéziratát itt adom közre: egyfelől megjelentetésének elmaradása tanulságos, másfelől dióhéjban bár, de vázolja, hogyan látom az utóbbi évek lényeges AK-beli folyamatait. Íme (néhány stiláris javítással) a hányattott sorsú kézirat.

„Megjegyzések az Akadémiai Könyvtárról”

A folyóirat 1998. 1. (tavaszi) számában az MTA főtitékára, főtítékárhelyettese (és P. K. egy kronológiával) reagál a magyar sajtó közelmúltbeli megnyilatkozásaira az MTA Könyvtárról; (parlamentari interpellációról is hallani

² RÓZSA György: *Sorvadásra ítélt Akadémiai Könyvtár*. = *Népszabadság* 1998. február 4. 12. Ezt támadta meg VAMOS Tibor akadémikus *Vagdalkozás nélkül* 1998. február 26., majd követte válaszként *Cáfolatlan tények* 1998. március 10.

lehetett). A Könyvtár 1994–95-ben, a pénzügyi nehézségek és a jövőkép a hivatalos reagálás témája. Túl hosszúra és polémikusra sikeredne a leírtak kiegészítése és korrekciója, ezt elkerülendő inkább néhány olyan megközelítési szempontra utalok az alábbiakban, amelyek talán figyelmet érdemelnek a jövőben.

Megmarad(t)-e szigetnek a Könyvtár?

– „Cuius regio eius religio” –

E nem költői, ám az értelmiség egy részét nagyon is érdeklő kérdést a rendszerváltást követően egy ma már inkább a tudományos életben, korábban a közéletben is ismert személyiség tette fel, utalva az intézmény léghőre és szolgáltatásaira (élete egy nehéz szakaszában több társával együtt a Könyvtár egyfajta szellemi aziluma volt). Válaszom azonnali és egyértelmű volt: igen. Ma már bizonytalanabb volna a válasz a „cuius regio...”, (vagyis a bármily előjelű és szintű meggyőződés /vallás/ a hatalom függvénye) latin szólásmondásra utalva. A Könyvtár szellemi-szakmai függetlenségéről van szó, ami per se nem választható el anyagi körülményeitől.

A szellemi-szakmai függetlenség azonban nem adminisztratív-pénzügyi, hanem tudományos vitatéma. E tekintetben pedig meghatározó az intézmény használóinak véleménye, ami arra is vonatkozik, miképpen hatott a Könyvtár tevékenysége az Akadémiára. A gondolatkör főbb elemei: a gyűjteménygyarapítás, az olvasók ellátásának és a szolgáltatások minősége (az informatika ennek része), a tudományos műhely jelleg (kutatás és publikációk), részvétel a felsőfokú oktatásban és minősítésben, a nemzetközi kapcsolatok ápolása (a beszerzési kiadványcserén túl, a magyar tudomány eredményeinek terjesztése és a külföldi magyar és ilyen vonatkozású intézmények támogatása) és nem utoljára az intézményi légkör.

Fentiekre figyelemmel az utóbbi tíz évben a következő könyvtári folyamatokat tartom a leglényegesebbeknek:

Új, önálló könyvtárépület

Ezzel valósult meg a 172 éves nemzeti intézmény nemzetközileg is számon tartott értékes gyűjteményeinek (immár több mint 2 millió bibliográfiai egység) összhangba kerülése használati lehetőségeivel és alapítói szándékával („a haza összes polgárainak használatára”). Az új épületig összesen 70 olvasói férőhely több mint megháromszorozódott, mintegy 12 ezer olvasó használja nagyrészt a felsőoktatási szférából – profánul Molnár Ferencet idézhetem: „a szerelem lakáskérdés”, hát a működés a közgyűjteményeknél?

Modernizáció–könyvtárgépesítés

Főleg az utóbbit az új épület tette lehetővé. Integrált számítógépes rendszer működik öt év óta az izraeli fejlesztésű ALEPH. Előtte is volt egy másik, a DOBIS-LIBIS. Ezt egy nemzetközi hírű angol szakértő 1996-ban azonnali hatállyal lecserélni javasolta egy másik könyvtárban. A MTAK-ban ez 1992-ben már megtörtént. Működik és az INTERNET bővítését és a hálózat működését teszi lehetővé a mintegy 20 millió forint értékű ALEPH/DEC server (egyike a legerősebbeknek a magyar könyvtárakban működő gépeknek). Ez költségvetési hozzájárulás nélkül került a könyvtárba a Digital Hungary Kft. és az Open Society Institute összefogásának hála. Új számítógépes kultúrákat is telepített a Könyvtár. Ilyen a tudománymetria, ami nagyban hozzájárult a hazai publikációs stratégia kialakulásához és a CD-ROM bevezetése, melyek az integrált könyvtárgépesítési programtól elkülönítetten működtek és még lehetne sorolni a modernizációs faktorokat.

Kulturális hagyományok és modernizálás szintézise

Rövid néhány évvel ezelőtt jelentős nemzeti értékek beszerzésére is volt mód (pl. Bolyai-mikrofilmezés a Teleki Tékából), nemzetközi becsű írások vétele és konzerválása, de ide tartozik a nemzetközi kapcsolatok intenzitása, a tudományos kiadványtevékenység élénksége, pl. kéziratári katalógusok, így legutoljára a Pilinszky-hagyatékról. Mindez összekapcsolódik az előzőekben említett modernizációval. A szintézis egyben jelzi az információs társadalomhoz vezető – szerintem egyedüli – út járhatóságát.

*

Egy majdani, talán még nem-megkésett komplex tudományos elemzés és értékelés hasznosíthatja a fenti megjegyzéseket, és az Akadémiai Könyvtárra is érvényes lehet Párizs jelmondata: „Fluctuat nec mergitur” („hányódik, de nem süllyed el”), végül is ilyen a történeti folyamatosság.

A fent idézett hozzászólás-vélemény „jámbor szándékú”, de nem hagy kétséget afelől, hogy szerzője miként itéli meg az AK-ban végbemenő folyamatokat. Az Akadémián különösen természetesnek kell lennie a véleménykülönbségeknek. A kézirat sorsa – remélhetően kivételképpen – nem ezt támasztja alá. Miután közölték, hogy az *Akadémia* következő száma a májusi közgyűlésig nem jelenik meg és mivel azon önálló napirendi pontként kitézték az AK-át is, felvettem, hogy a kézirat egy köztestületi tag véleményeként kerüljön a helyszínen a nem-hivatalos írások közé, néhány sokszorosított példányban. Azért gondoltam erre, hogy legyen írásos nyoma: a közgyűlési előterjesztéssel összefüggésben van egy másik vélemény. A folytatás szakaszai: a vonatkozó szabályok szerint nemhivatalos írás elhelyezése a közgyűlés színhelyén lehetséges, amennyiben

azt egy közgyűlési résztvevő írásban javasolja; ez megtörtént, benyújtása után kiderült, hogy azt, a javaslatot tevő közgyűlési tag osztályelnökének ellenjegyeznie kell; az illetékes osztályelnök megtagadta az ellenjegyzést, mivel a javaslattevőt nem kívánta cenzúrázni; ezt követően a javaslattevőt felhívták, hogy a szóban forgó kéziratot ő ismertesse a közgyűlésen, amit természetesen megtagadott; a kézirat hányattatásának befejezéseként pedig a közgyűlés után a szerzővel közölték, hogy felső döntés alapján az *Akadémia* hírmagazinban sem jelenik meg, mivel már úgylátó sokat foglalkoznak az AK-val.

A vonatkozó írásbeli dokumentációt (javaslat, nevek) másolatban, a szerkesztőség rendelkezésére bocsátottam, mivel ezek nyilvánosságra hozatala esetleg kényelmetlenül érinthetné az érdekelteket, (nem részemről).

2. Történeti vissza- és előrepillantás

Szerencsés helyzetben van a szerző e fejezettel – szemben az előbbivel – mivel itt egyfelől semmilyen kényes kérdéssel nem kell szembesülnie, másfelől úgy nyújthat vissza- és előrepillantást az AK-ra, hogy egyben megemlékezhet az új könyvtárápület felavatásának tízéves évfordulójáról. A *Magyar Tudomány* 1989. 2. száma „Könyvtárávatás az Akadémián” c. cikksorozatban közölt a 1988. november 3-i eseményről.³ Az AK megbecsülését tanúsító cikksorozat tartalomjegyzéke:

Rózsa György:	„A történetileg kialakult gyűjtemények és a legkorszerűbb technológia ötvözetével...”
Berend T. Iván:	„Példamutató nagy ünnep”
Pozsgay Imre:	„A tudomány és az értelmiség integritásának kifejezője”
Láng István:	„Vannak betartott ígérek és megvalósított elhatározások is”
Köpeczi Béla:	„Egy régi olvasó az új könyvtárról”
Finta József:	„Az építész szemével”
Csapodi Csaba:	„A magyar múlt kulturális értékeinek kutatása”
Kónya Sándor:	„A kutatásirányítás, a kutatásszervezés segítőtársa”
Rejtő István:	„Az Akadémia-történet írásának egyik műhelye”
Braun Tibor–Klein Ágnes–Telcs András:	„Szakirodalmi informatikai fejlesztés”
Tamás Pál:	„Az információs piacok újrendeződése a tudományban”

Mi tette szükségessé az AK önálló székházát?

- A 2 millióra növekedett állomány kinőtte a Székházban kialakítható raktárakat és a pórtárakat (ma közelítőleg újra a raktározási gondok is feszítenek).
- A korszerű információs technológia fejlesztése ellehetetlenült.
- Az állomány nagysága, kiadványtípusok és tematikai széleskörűsége teljes ellentmondásba, aszinkronba került használati lehetőségeivel (összesen 70 olvasói férőhely).

³ *Könyvtárávatás az Akadémián.* = *Magyar Tudomány* 1988. 2. sz. különnyomat. 115–141.

– Az akadémiai palota egyre sürgetőbb rekonstrukciójának előfeltétele az AK kiköltöztetése volt.

– Az állomány kezelésének és az információs technológia fejlesztésének valamint a munkakörülmények javulásának feltétele új elhelyezés lehetett.

A történet azonban másfél évszázados: ideiglenes elhelyezések az 1826-ban történt alap tás óta. Az Akadémia épületének megalkotásával az AK önálló székházáig az anyaintézménnyel közösen helyezkedett el. Külön tanulmányt igényelnének azok a kísérletek, amelyek évtizedek során, de különösen az MTA átszervezését követően megoldást kerestek az AK elhelyezésére, különös tekintettel az állomány és a szolgáltatások nagyarányú fejlődésére és a palotarekonstrukció sürgető igénye miatt. A hatvanas évektől kezdődően különböző bejárások folytak, míg végül úgy tűnt, hogy a Roosevelttéren a volt Lloyd palota helyén megvan a megoldás, de ez dugába dőlt. A terv nekrológiájáról írt cikkem megjelentetése nem kevés viszontagsággal járt a téma kényessége miatt. Sajnálkozás mat fejeztem ki ugyanis egy kormányzati döntésről, megjegyezve azt is, nem biztos, hogy az utókor egyetért majd ezzel, és hasonló „eretnek-ségek” kíséretében. A hetvenes évek elején ez még szokatlan volt.⁴

Ami azonban a leglényegesebb, az az AK helye a magyar könyvtári rendszerben. Erről egyértelmű és a mai napig érvényesek a báró Eötvös József kultuszminiszter kezdeményezte vizsgálat eredményei (Szász Károly *Közkönyvtáraink és az egy országos könyvtár* c. kötetében).⁵ Eszerint történeti okok folytán Magyarországon három nagykönyvtár, korabeli elnevezéssel a múzeumi (OSzK), az akadémiai (AK) és az egyetemi könyvtár (ELTE) együttesen látja el a nemzeti könyvtár funkcióit, majd leszögezi „...bár három hely együttvéve mégis egy teljes egyetem-es országos könyvtárt képezzen”. Magyary Zoltán *A magyar tudomány alapvetése* c. 1927-ben megjelent gyűjteményes kötete, Szekfű Gyula és Hóman Bálint írásaival a közgyűjteményekről, tovább viszik az Eötvös–Szász-féle elgondolásokat. Ha még ehhez hozzátesszük, hogy a Klebelsberg–Magyary által kezdeményezett Gyűjteményegyetem a magyar tudományos élet alapintézményei közé az Akadémia és az egyetemek mellett beemelte harmadikként a közgyűjteményeket, így természetesen a nemzeti könyvtári funkciók egy részét is ellátó AK-át, nyilvánvaló, hogy a felszabadulásig az MTA egyetlen tudományos intézményének különleges szerepe van mind az Akadémia, mind pedig az ország szakirodalmi információs rendszerében. Ezért magától értetődő – jóllehet nem minden vita nélkül –, hogy az AK egyetlen intézményként önálló paragrafusként bekerült az MTA Alapszabályába, annak 75. paragrafusaként, amely szerint kiemelt jelentőségű közgyűjtemény, amelynek gyűjtőkörét a kialakult hagyományai határozzák meg.⁶ E hagyományok közé tartozik bizonyos természettudományi és interdiszciplináris

⁴ RÓZSA György: *Utóhang az Akadémiai Könyvtár épülettervéhez*. = Könyvtáros 1972. 7. sz. 402–403.

⁵ Pest, Athenaeum ny., 1871. 37.

⁶ Az MTA Vezetői Kollégiuma 1996. január 9-i határozataiban is ez állt.

alpmunkák gyűjtése is, amelynek másfél évszázados tradíciói vannak. 1833-ban ugyanis az akadémiai kiadványcsere kezdetekor, amelyben aktívan közreműködött Széchenyi István alelnök és Döbrentei Gábor főtitkár (titoknok), a partnerek (szentpétervári, párizsi, brit akadémiák, a philadelphiai filozófiai társaság és mások), általános tudományos és nem nyelvészeti irányultságú alapintézmények voltak, eljuttatták az AK-hoz, – amely „atyafiságos jóindulatukba” ajánlotta magát – természettudományi és vegyestartalmú köteteket („compte rendu”, „Abhandlungen”, „Proceedings”) és folyóirataikat. Ennek köszönhetően az AK tudományos folyóirattára a legnagyobb az országban, 320 ezer kötetet tesz ki, benne számos unikális természettudományi folyóirattal. Az Akadémia átszervezése után pedig a korszerű kutatások eszközeként az újonnan alakult kutatóintézeti könyvtáraktól függetlenül, tovább is beszerzte az alap kutatások egy részéhez szükséges természettudományi és interdiszciplináris folyóiratokat. Ezek egy része ugyancsak unikális volt, akárcsak az ún. akadémikák, ezért az AK folyóiratgyűjteményének leromlása és az olyan állásfoglalások, hogy sem most sem a jövőben – ki lát ily bizonyosan a jövőbe? – nem lesz mód a fent említett típusú periódikumok beszerzésére, sőt pénzügyi kényszerűség miatt a humán- és társadalomtudományi könyvek és folyóiratok számának csökkenése is kedvezőtlenül hat az ország kulturális életére. Az állomány romlását nem pótolja sem a természettudományi intézeti könyvtárakkal tervezett szorosabb együttműködés, illetőleg a természettudományi gyűjtés teljes decentralizálása nem nyilvános intézeti és erre nem felkészült könyvtárakba, sem a „virtuális könyvtár”, ami a jövő zenéje és minden bizonnyal jó néhány évig részben sem helyettesíti a kiesett folyóiratokat. 1993–1996 között 360 folyóirat előfizetése szűnt meg. Ezekből 76 cím országosan egyetlen példány volt.⁷ 1993-tól kezdve egyetlen újonnan induló folyóiratot sem szerezhetett be az AK. Az 1966-ban 5754 cím 1997-re 3145-re sorvadt le. Kedvező viszont, hogy 1998-ra már további csökkentés nem volt, 1999-re pedig az előfizetett címanyag 100-zal gyarapodott. Tudott, hogy ez a csökkentési jelenség valamennyi (vagy szinte valamennyi) könyvtárat érintette, ez azonban nem mentő körülmény, hanem még súlyosabbá teszi az országos információellátás helyzetét. Egyébként az akadémiai információellátásról az MTA főtitkára megválasztása után már az első évben 1993-ban kapott egy átfogó elemzést, amelyre, akárcsak másik 5 tájékoztató írásra sosem reagált (így meg is szakadt a személyes kapcsolat), az előterjesztés címdala:

⁷ Az ilyen jelenségek ellentmondanak az ésszerű tudománypolitikának: minden fontos K és F tudományos dokumentum egy példányban legalább legyen meg az országban. Hogy hol, technikai és infrastrukturális kérdés (a nagykönyvtárak alkalmasak leginkább a szolgáltatásokra). L. Mádl Ferenc tárcanélküli miniszter, a Tudománypolitikai Bizottság elnökének felkérésére készült előtanulmányt „A magyarországi tudományos információellátás kérdései” 1991. szeptember 18. 9 l., amelyet a szerző nagyobb lélegzetű tanulmánya követett, ezt tárcaközi egyeztetéssel fogadta el a TPB hivatalos állásfoglalásként, de nem volt gyakorlati folytatása.

MTA Könyvtára
1993. december 29.

Az akadémiai szakirodalmi információellátásról⁸

- I. Az információellátás koncepcionális szabályozása kormányzati feladatként
- II. Az Akadémia és az információellátás
- III. Az MTA Könyvtára: realitások és perspektívák
- IV. Következtetések és megoldási alternatívák

Jegyzetek

Mellékletek:

1. Az MTA Könyvtára és az intézeti könyvtárak beszerzéséről – számokban
1/A A MTAK-ban 1994-től lemondott folyóiratok jegyzéke
1/B A MTAK nemzetközi kiadványcseréről adatok és az Ak kiadó árnövekedése
1/C A könyvbeszerzés volumene és ára 1989–1993
2. Az intézeti könyvtárak állomány-beszerzésének volumene és ára 1985–1992
2/A Állománygyarapodás intézeti bontásban 1982-ben és 1987-ben
2/B Az intézeti könyvtárak folyóiratrendelése 1985–1993

Összeállította:
Dr. Rózsa György főigazgató
és munkatársai

Nem igaz tehát, hogy az AK nem foglalkozott idejében folyóirat- és információellátással.

Egyébként mind a gyűjteményfejlesztésről, mind pedig az AK általános helyzetéről alaposan dokumentált – mind ez ideig – a legátfogóbb szakmai vizsgálati jelentés készült az AK felkérésére Kabdebó Tamás Ph.D. FLA... a maynoothi (Írország) Nemzeti és Pápai Egyetemek Könyvtárainak igazgatója tollából 1997. február 17-i kelettel.⁹ A 70 munkaórát igénybe vevő vizsgálat – interjúk az AK vezető munkatársaival, 12 egyetemi hallgatóval, a SzTAKI könyvtárosával, egy akadémikussal és eszmecsere az MTA elnökével – legfőbb megállapítása az volt, hogy az AK egy kettes szuperliga egyik tagja, az OSZK első unokatestvére, amelynek fejlesztése nemcsak országos feladat, hanem európai is, tekintettel majd az Európai Közösséghez való csatlakozásra. Az AK jól működik, nem lefaragandó, hanem megfaragandó. Az AK-át ugyan nagyra tartja és ezt, valamint a működés további feltételeit (új főigazgató, Könyvtári Bizottság, finanszírozás, szervezeti kérdések) részletesen taglalja 17 oldalon. Ami pedig a jövőbeni ún. konszolidációs hivatalos elgondolásokat illeti arról az 1. jegyzetben talál válogatást az olvasó.

⁸ „Az akadémiai szakirodalmi információ-ellátásról.” 1993. december 29. 23 l. Gépirat.

⁹ L. MTA elnöki és az AK Ig. irattára.

3. Informatizálás

A nagykönyvtárak közül az AK volt egyike azoknak, amely a magyar viszonyok között viszonylag korán kapcsolódott be az informatizálásba. Ez a folyamat nem az integrált könyvtárgépesítéssel kezdődött, hanem „kívülről”, vagyis egy olyan területen, amely nem érintette az AK tevékenységének egészét. A pozitív oldala ennek az volt, hogy egyáltalán megindult az informatika telepítése, negatívuma viszont, amint ez a további években bebizonyosodott, hogy a „kívülről”-indulás – és személyi okok miatt sem – integrálódott az AK-ba. Sokáig megtartotta előbb főosztályként, majd Igazgatóságként „avantgarde” és elkülönülő elhelyezkedését, így a később megindult integrált könyvtárgépesítésből nem vette ki részét. Az okok között megemlítendő az is, hogy az 1979-ben megindult a philadelphiai Institute for Scientific Information (ISI) originalta Science Citation Index-re épült (SCI) informatizálás (egy sajátos rendszerű mintegy 3500–4000 elit természettudományi folyóiratot feldolgozó adatbázis) installálása és kezelése, természettudományi szakembereket igényelt: vegyész, fizikus, matematikus, informatikus, akiket erre a célra kellett toborozni. Ezzel egyben egy új információs kultúrát is telepített az AK, amennyiben a témakeresésen kívül (ASCA szolgáltatás), az idézettség kimutatása (ideértve az impakt faktort) is egyre szélesebb körre terjedt ki sok kutató támogatását és nem kevés ellenzést váltva ki mind a mai napig. Kétségtelen azonban a tudományelemzés(metria) nemzetközi színvonalú művelése és a hazai publikációs stratégia fejlesztése.

Más kérdés, hogy a pozitív jelenségek hogyan keveredtek olyan az AK-tól teljesen idegen tevékenységekkel, mint amilyenek vegyészeti folyóiratok szerkesztése. Ez és annak elemzése, hogy az Informatikai Igazgatóság szervezeti megszüntetésével a kifejezetten könyvtári feladatok átszatelésével a megfelelő részlegekhez (Olvasószolgálat) milyen konfliktusokkal járt, külön vizsgálatot igényel. Az AK-hoz már jóideje nincs köze, ezért is volt többször állásfoglalás a leválasztásához. Itt még csak annyit, hogy a hivatalosan sokat vitatott AK-i természettudományi információs tevékenység (a gyűjtőkör kérdéséről 1. a 2. fejezetet) mind a mai napig nyitott: szemléleti, tudományelméleti és nem finanszírozási kérdés.

Az AK teljes tevékenységét az informatizálással összefüggésben azonban az ALEPH integrált gépesítési rendszer határozza meg és jövőképehez is ez tartozik. Ez az izraeli fejlesztésű, világszerte elterjedt rendszer (az AK másodikként vette át a Műgyetemi Könyvtár után az országban) az előbeszerzéstől kezdve a kölcsönzésig (OPAC) minden munkafolyamatra alkalmas és az INTERNET hazai és külföldi bekapcsolásának is hatékony eszköze. Ez is igazolja, hogy a néhány év óta tartó AK körüli hitelrontás egyik „érve”, hogy nem foglalkozott az informatikával, nem helytálló.

1998. április 1 – július 16. között 2704 külföldi keresés – lekérdezés a „menüből” érkezett a Web-oldalra (AK-honlap) a belföldi és az AK belső keresések leszámításával. Az alábbi táblázat összesíti országonként. „Hits per country” <http://w3.mtak.hu>

HITS PER COUNTRY
Apr. 1 – Jul. 20, 1998

Country	Hits	Percent
Hungary	13860	79.95%
USA	1675	9.66%
Germany	278	1.60%
Canada	162	0.93%
United Kingdom	141	0.81%
Italy	124	0.71%
Slovakia	122	0.70%
Sweden	119	0.68%
Japan	90	0.51%
Finland	76	0.43%
Netherlands	73	0.42%
Switzerland	67	0.38%
Romania	65	0.37%
Czech Republic	56	0.32%
France	54	0.31%
Yugoslavia	52	0.29%
Mexico	47	0.27%
Australia	44	0.25%
Austria	35	0.20%
Poland	29	0.16%
Hong Kong	29	0.16%
South Africa	29	0.16%
Slovenia	26	0.14%
Norway	21	0.12%
Argentina	18	0.10%
Brazil	17	0.09%
Belgium	14	0.08%
New Zealand	10	0.05%
Croatia	1	0.00%

Egyéb demonstrációs anyag: I. Függelék.

Működik az AK Info Centruma a Számítógépes Referenz Szolgálat keretében (ez is a megszüntetett Informatikai Igazgatóságából vált ki).

A Szolgálat 1997-ben 289, 1998. július 15-ig 227 idézettségi megkeresését elégített ki. A szerénynek tűnő számok azonban munkaigényes folyamatokat takarnak. Multimédiás adatbázisok és az INTERNET kreatív használatát az Info Centrum fejleszti. A Szolgálat a SCI alapján témafigyeléssel, folyóirattartalomjegyzék szolgáltatásokkal és idézettség figyeléssel foglalkozik. Multimédia adatbázisaiból válogatás: Politika-Magyarország 1944–1989 (Aula K.), Szerb Antal: Budapesti kalauz Marslakók számára (Aula K.), Grolier Multimédia Encyclopedia, Bartók Béla (1881–1945). Legjelentősebb adatbázisa a Science Citation Index (1980–1998 május), a Social Science-re (1989–1995) már nem jutott pénz, megvan a Human Rights on CD-ROM (genfi ENSZ Könyvtárból), az Encyclopedia Judaica közös kezelésben a Keleti Gyűjteménnyel, a Képes Krónika, a McGraw–Hill Encyclopedia.

Függelék a 3. fejezethez

Welcome to

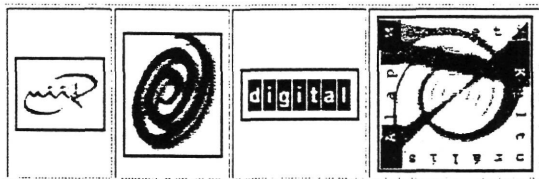
THE LIBRARY OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF
SCIENCES

TÁMOGATÓINK - OUR SPONSORS

Az MTA Könyvtára számítógépes környezetének és online adatbázisainak
kiépítéséhez a következő intézményektől kaptunk támogatást:

- Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Iroda (NIIF) - National Information Infrastructure Bureau
- Open Society Institute (OSI)
- Digital Equipment Corporation (DEC)
- Nemzeti Kulturális Alap (NKA) - National Cultural Foundation

Foundation "Pro Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae" Alapítvány
probib@vax.mtak.hu

Webmaster
szl@vax.mtak.hu

VISSZA/BACK

1. ábra

Library of the Hungarian Academy of Sciences

General InformationLibrary address:

H-1245 Budapest V., Arany János u. 1, Pf. 1002, Hungary

Tel.: (36-1-)3382-344, Fax: (36-1-)331-6954

For Enquiry and Interlibrary Loan, send an e-mail to:

mtak@vax.mtak.huHome Page of the parent organization (Hungarian Academy of Sciences)

<u>Library's location map</u>	<u>A Könyvtárról</u>	<u>About the Library</u>	<u>A Könyvtár szervezete</u>	<u>Organiza Struct</u>
<u>Különgyűjtemények</u>	<u>Special collections</u>			

HongroisAnglais

Base de donnée des theses françaises (SOR)

Nouveauté de la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie

A partir de 1 janvier 1998, une nouvelle sous-base de donnée est à votre service dans l'online base de donnée ALEPH. La sous-base SOR recueille les données bibliographiques des theses soutenues à la Sorbonne (origine du nom: SOR) et aux universités françaises (thématiques: sciences humaines et sciences sociales). La base de donnée est dans sa première phase de documentation, et sera continuellement développée.

Vous pouvez entrer dans la base de donnée de la Bibliothèque de l'Académie par INTERNET (entrée seulement par TELNET).

A l'entrée - Username: ALEPH

Recherche dans le système n'est possible, pour le moment, qu'en hongrois ou en anglais.

Demande de changement de langue: /eng

Le texte complet de chaque these de sous-base SOR se trouve dans le Département des Microfilms de la Bibliothèque de l'Académie (Budapest, Place Roosevelt, au rez-de-chaussée dans le Palais de l'Académie). Les theses sont sur microfiches et vous pouvez les lire sur place.

Téléphone: 36-1-3382-344/ex. 434, Fax: 36-1-3316-954

RETOUR

2. ábra

AZ MTA KÖNYVTÁRA ONLINE ADATBÁZISAINAK HASZNÁLATA AZ INTERNETEN - JUN-98
 (TELNET)

Hívó	Kapcsolat kezdete	Tartama	Userid
szamos-122.dialin.datanet.hu	17-JUN 00:09	00:07	ALEPH
szamos-32.dialin.datanet.hu	27-JUN 13:58	00:06	ALEPH
172-80-58.ipt.aol.com	30-JUN 21:40	00:02	ALEPH
bg-242-66.ic-public.uva.nl	19-JUN 10:37	00:53	ALEPH
bigmac-eth.eik.bme.hu	22-JUN 17:28	00:01	ALEPH
bigmac-eth.eik.bme.hu	22-JUN 16:17	00:03	ALEPH
bigmac-eth.eik.bme.hu	22-JUN 17:30	00:14	ALEPH
194.95.134.50	11-JUN 09:32	00:03	ALEPH
ilila6.Literatur.Uni-Mainz.DE	18-JUN 13:50	00:24	ALEPH
cicero.antig.u-szeged.hu	23-JUN 12:52	00:02	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	16-JUN 16:19	00:01	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	24-JUN 09:07	00:05	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	24-JUN 08:43	00:01	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	25-JUN 16:23	00:01	ALEPH
pollux.bibl.u-szeged.hu	11-JUN 09:21	00:01	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	12-JUN 11:24	00:01	ALEPH
pollux.bibl.u-szeged.hu	17-JUN 18:42	00:17	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	15-JUN 10:54	00:26	ALEPH
kkkati.bibl.u-szeged.hu	15-JUN 11:09	00:02	ALEPH
ppp194.delfin.hu	10-JUN 17:11	00:07	ALEPH
ppp194.delfin.hu	10-JUN 17:19	00:08	ALEPH
gyor-5.dialin.datanet.hu	1-JUN 22:48	00:02	ALEPH
osiris.elte.hu	1-JUN 00:44	00:04	ALEPH
btko39.elte.hu	15-JUN 09:08	00:04	ALEPH
ujgep2.elte.hu	9-JUN 10:29	00:03	ALEPH
ludens.elte.hu	17-JUN 13:37	00:10	ALEPH
goliat.fio.sztaki.hu	24-JUN 11:22	00:02	ALEPH
mir17m.hung.u-szeged.hu	9-JUN 10:20	00:36	ALEPH
kobasz.mad.hu	17-JUN 22:31	00:20	ALEPH
kobasz.mad.hu	17-JUN 22:51	00:32	ALEPH
violin.mech.uni-miskolc.hu	10-JUN 16:27	00:02	ALEPH
szabo3.mter.mclib.hu	10-JUN 11:25	00:05	ALEPH
planta.nki.hu	16-JUN 12:40	00:04	ALEPH
hornet.szit.bme.hu	30-JUN 19:23	00:05	ALEPH
d07-5201-bp.elender.hu	1-JUN 22:54	00:02	ALEPH
d05-5205-esztergom.elender.hu	1-JUN 18:54	00:14	ALEPH
cs12-11.modems.unam.mx	1-JUN 08:43	00:06	ALEPH
cs12-11.modems.unam.mx	1-JUN 08:41	00:01	ALEPH
smn-6-109.uflib.ufl.edu	9-JUN 19:49	00:03	ALEPH
line-211-222.dial.matav.net	11-JUN 18:56	00:05	ALEPH
du245-150.ppp.algonet.se	17-JUN 21:02	00:01	ALEPH
192.102.6.134	15-JUN 15:55	00:01	ALEPH
indigo2.vsz.bme.hu	29-JUN 10:34	00:09	ALEPH
194.143.229.213	9-JUN 16:02	00:10	ALEPH
194.143.230.13	10-JUN 16:25	00:03	ALEPH
194.143.230.13	10-JUN 16:08	00:16	ALEPH
libia030.ethz.ch	18-JUN 16:58	00:08	ALEPH
193.224.186.133	17-JUN 11:45	00:01	ALEPH
193.224.186.170	22-JUN 10:34	00:09	ALEPH
193.224.191.135	19-JUN 14:03	00:03	ALEPH
193.224.191.135	25-JUN 15:29	00:04	ALEPH
193.224.241.50	30-JUN 08:14	00:02	ALEPH
160.114.74.66	17-JUN 10:16	00:02	ALEPH
193.225.243.131	24-JUN 13:56	00:04	ALEPH
193.225.243.131	23-JUN 12:54	00:05	ALEPH

Primitívnek tűnhet ez az informatizálás-bemutató az AK-ról, minden valószínűség szerint több magyar könyvtár sokkal több adatbázist kezel, több CD-ROM-ja van, nem is szólva nemzetközi összehasonlításról. Dehát ez nem lóverseny! Ám valószínűleg e folyóirat olvasóinak is mondanak valamit a bemutatott adatok és ábrák, nem szólva azokról a hivatalosságokról, akik szorgalmazzák ugyan az AK informatizálását, a virtuális könyvtárat, de aligha tették be a lábukat a Számítóközpontba. Nem tudnak a több mint 150 ezres számítógépes katalógusról (töredéke persze az állománynak), a Pázmány Egyetemmel közös és egyedülálló ékírásos bibliográfiáról, számítógépen kezelt kandidátusi és doktori disszertációs adatbázisról és a feladatokhoz képest a legminimálisabb létszámmal (2 fő és egy gyakornok) működő hatékony és többre hivatott Számítóközpontról. Lehetne még folytatni a sort. Egy, fontos és jövőbe is mutató metszetét talán sikerült érzékeltetni az AK-nak e fejezetben.

4. Az információs társadalom

Az alább következő fejezetben a szerző talán bocsánatosan „plagizálja” ön magát, mivel a *Magyar Hírlap* 1998. február 9-i számának 7. oldalán megjelent „Szívek és agyak összekapcsolása” c. publicisztikáját némi rövidítéssel adja közre kiegészítve azt, az informatizálás és az olvasás egynemely vonatkozásával. A témakörnek persze kiterjedt nemzetközi és hazai irodalma ismert, de aligha szükséges e közlemény keretében ennek bármily válogatott irodalomjegyzékét közreadni, nagyon sok forrás áll rendelkezésre. Az alábbi eszmefuttatás gondolatmenete része egy OTKA-kutatásnak („Gazdasági és kulturális esélyegyenlőség az információs társadalomhoz vezető úton” OTKA TO 22109) és annyiban vág össze az AK körüli fejleményekkel, hogy jelez egy a tudományos nagykönyvtárakkal – így az AK-val – is összefüggő jelenséget (jövőkép-elgondolást), beillesztve ezt a közlemény egészébe. Íme a fent idézett című írás módosított szövege.

Victor Hugo 1850-ben a francia nemzetgyűlésen tartott előadásában elhangzott javaslata – „nép szívét összekapcsolni az ország agyával” – aligha idejétmúlt. Bizonyos, hogy szebben aligha fogalmazták meg mind a mai napig a modernizáció leglényegesebb társadalmi összefüggését. Manapság ezzel függ össze az is, amit többnyire lözungként, információs társadalomnak jelölnek.

Victor Hugo a könyvek terjesztésével és az oktatás demokratizálásával képzelte el ezt az összekapcsolást. Idézem: „Mindenütt, ahol van egy megművelt kis földdarab, kell lennie egy könyvnek is”, továbbá az iskolai képzést és a közműveltséget a francia akadémiaig terjedő ingyenes rendszerben vélte megtalálni. Utópiák-e ezek az elképzelések? Ha a goethei „Eladó az egész világ”-gal vetjük össze, minden bizonyosan igen. Humanista világgépként nem. Jóllehet lassanként már mindennap hallani róla, de az információs sztráda inkább csak szűkebb szakmai körökben ismert (informatikusok, médiászakértők, könyvtárosok). A két fogalom: sztráda és társadalom a médiumokban is összemosódik. A világméretű, lendületes pozitív propaganda és marketing vágyálommá teszi mindkettőt, többnyire mégis technológiai-kereskedelmi megközelítésben találkozunk velük. Holott az információs társadalom- és sztráda mindenekelőtt ösztársadalmi kérdés.

A hatvanas években az Egyesült Államokban a termelésben közvetlenül résztvevők aránya 50 százalék alá süllyedt, és így az aktív lakosság nagyobbik része a terciér szférába, a legszélesebben értelmezett szolgáltatásokba került. E folyamatot elméletileg Daniel Bell amerikai szociológus fejtette ki a posztindusztriális társadalomról szóló könyvében.

Az információs sztráda fogalmi kialakulása fáziseltolódással követte ezt. Története elválaszthatatlan a kétpólusú világrendszer megszűnésétől. Fukuyama híres-hírhedt könyvében minden bizonnyal tévedett abban, hogy a kétpólusú világrendszer megszűntével vége a történelemnek. Ami bizonyos viszont, az az, hogy a két világhatalom egyikének kiesésével a versenyből, a nyertesnél óriási katonai célú kutatási és fejlesztési potenciál szabadult fel. E roppant potenciál új, megfelelő alkalmazása egyszerre foglalkoztatta az eszközöket ellátó csúcspart és a másik világhatalom megfigyelését és féken tartását szolgáló korábbi program gazdáját, a kormányzatot. Az Egyesült Államok technológiai transzferének egyik leghatékonyabb vonása mindig is abban állott, hogy gyorsan „titoktalanították” a katonai kutatások eredményeit, ezek átalakítva bekerültek a civil termelésbe és fogyasztásba. Ez a folyamat viszont a volt Szovjetunióban mérhetetlenül lassan ment végbe, vagy többnyire elakadt a „spionitisz” és a bürokrácia útvesztőjében. Az Egyesült Államokban a technológiai-csúcsszínvonalat képviselő felszabadult potenciál információs sztrádaként jelent meg. A fogalmat Al Gore alelnök kormányzati szintre emelte, míg az információs társadalomról szóló elméleti általánosítás fogalmi síkon mozog, míg az információs sztráda a legkeményebb gazdasági és ezáltal hatalmi törekvéseket fejezi ki. Ez utóbbiak következtében az Európai Unióban ugyancsak kiemelt kormányzati programként vezették be az információs társadalom- és sztráda fogalmát az úgynevezett Bangemann-jelentéssel.

Az Internet az interaktív informatikai világhálót fejezi ki. Erről magáról már sok szó esett, társadalmi összefüggéseiről azonban bőven van és lesz még mit mondani. Tocqueville francia történész a múlt század első felében fejtette ki, hogy „A demokrácia nemcsak beviszi az olvasás megkedvelését az ipari osztályokba, hanem bevezeti az ipari szellemet is az irodalomba”. Átvitt értelemben ilyesmi történik korunkban, legalábbis az írás-olvasás területén. Ezért a hagyományos kulturális szféra többnyire defenzív és alacsonyabbrendűségű magatartást tanúsít az Internettel, amit persze nem is a kultúra számára találtak ki. De a világháló alkotó módon használható itt is bizonyos keretekben, az ismeretterjesztésben, az oktatásban, a tudományban és a közgyűjteményekben. E területeken van egy kulturális konzerváló és ismeretterjesztő funkciója (ritka, nemzeti értékű dokumentumok megőrzése és példátlan méretű megismerhetősége), és egy kutatási-tudományos innovatív funkciója (új ismeretbővítési és kutatási lehetőségek). Alapvető célja és alkalmazása azonban a gazdasági-pénzügyi élet. Bizonyos tekintetben így válik élővé, ha ellenkező előjellel is az Internacionáléból ismert „...és nemzetközivé lesz holnapra a világ”. De milyen világ? Megvalósul-e a világháló által – az egyre kevésbé idézett – Marx nevű német társadalomtudós egyik érdekes gondolata, mely szerint a gazdaság igazi fokmérője valamikor a szabadidő lesz.

E kérdésekre nincs komolyabb előrejelzés. Az Internet lényegesen hat az emberek munkájára (otthoni, távmunka lehetőségek), magánéleti szokásaira, szabad idejének eltöltésére, egyszerűval életformájára. Jelenti-e azonban mindez az életminőség javulását? 1997 elején egy UNESCO-világkonferencián Infoethics címen nemzetközi fórumon vetődtek fel imméron e gazdasági-kulturális-morális kérdések. A II. konferencia 1998 októberében.

A századfordulóra „minden háztartásba és munkahelyre minél több számítógépet”? Ettől azonban sem az angol ipari forradalom géppromboló ludditái nem élednek fel, sem Stefan Zweig remek figurája az olvasásbulémiás „könyves Mendel”. A

kulturális örökség folyamatossága, a hagyományos írás/olvasás és az Internet egymást kiegészítő partnerek, és nem kiszorítósdi versenytársak. A körülményektől függetlenül hol az egyik, hol a másik funkció kerül előtérbe – optimálisan együttesen.

Minden valószínűség szerint a 21. század három fő kihívása: hogyan lehet átkerülni a nyomorból a szegénységbe; mindenféle fundamentalizmus korlátozása; hogyan „békül össze” az elektronizációs forradalom a kulturális hagyományokkal.

Hét pontba szedtem össze az elektronizáció reális társadalmi megméretésének ismérveit. Ezek szerint mennyiben támogatja:

- a gazdasági és kulturális esélyegyenlőséget és az Észak–Dél (centrum–periféria) közötti szakadék szűkítését;
- a foglalkoztatottság optimális növekedését;
- a nemzeti nyelv és kulturális identitást;
- a közvetlen dialógust mint az emberek közötti kapcsolat (barátság, szolidaritás, szerelem) nélkülözhetetlen személyi kommunikációs rendszerét;
- a közmorál növelésének színvonalát, a toleranciát és a környezetvédelmet;
- az alkotóképiséget, a szabadidő kulturált felhasználását (például olvasás) és a humán tudományokat;
- a természeti és tárgyi világörökség és az írásos világlemlékezet megőrkítését. (Ezekről UNESCO-programok is szólnak.)

A válasz(ok) nyitott(ak) és végül: a hagyományos szuperkultúra (esetleges) elefántcsonttorony lakóinak és az információs szupersztráda (esetleges) avantgarde gyorshajtóinak egyaránt figyelmébe ajánlható Montaigne intelme: „a legmagasabb trónon is csak a hátsó felén ül az ember”.

Végül érdemes elgondolkodni egyes USA-beli fejleményekről, hogyan hat az INTERNET az olvasásra – legalábbis az értelmiség egy jelentős részében.

Az „Amazon” adatbázison <http://www.amazon.com> „szörfölve” folyamatosan lehet eligazodni 2,5 milliós könyvvilágban. A kiválasztott címetek pedig azonnal megrendelik hagyományos, vagy elektronizált formában. Az INTERNET hatására könyv-vásárlási „boom” indult. A megvásárolt könyvekkel mindenki kap egy kis kártyát: „A room without books is like a body without a soul” Cicero.¹⁰

Ennél képletesebb és szebb befejezése a kérdésnek nem is lehetne a *Magyar Könyvszemlében*.

5. Akadémia az „árbockosárból”

Fura cím. Tudom, hogy radar és egyéb műszerek helyettesítik az árbockosarat a navigálás fő megfigyelőhelyeként. Ma már inkább nosztalgiafilmekben fordul elő. De miért ne volna lehetséges bizonyos nosztalgia az évtizedekkel korábbi Akadémia iránt is mindenféle társadalmpolitikai, akár belső akadémiai utólagos glorifikálás nélkül? Stílusra, jó értelemben vett előkelőségre, szellemiségre, emberi kapcsolatokra gondolok. Két kiragadott fémjelző név, az egyik főtitkár és elnök volt, a másik elnök, mindkettő természettudós, Erdey-Gruz Tibor és Szentágothai János. Más-más a természetük, de egyben azonosak: igazi akadémiai emberek. Ismerték és becsülték történetét, érte akartak tenni és nem egyénileg felhasználni.

¹⁰ Csurgay Árpád, MTA tagja, visiting professor a Notre-Dame egyetemen (USA) szíves közlése nyomán.

„A stílus maga az ember” – mondotta egy bölcs francia. Távol volt tőlük a szélesség, a kiszámíthatatlanság, az exhibicionizmus, a nem-Akadémia-konform nyüzsgés, lóti-futiság, kommunikáció-képtelenség, empátia-hiány.

Hogy jön mindez közleményem címéhez és tartalmához? Úgy, hogy ami az AK körül történik, valójában az MTA jelenségeit tükrözi. Hosszú éveken át az MTA vezetése a nemzetközi kapcsolatokat és az AK-at prioritásként kezelte. Egy tervciklus felújítási keretéből épült meg az AK. Az utóbbi 2-3 évben viszont csak „válságról”, „csődhelyzetről” hallani. De nem az AK használótól és nemzetközi kapcsolataitól! Röviden: nem egy történelmi intézmény akaratlan értékrombolásáról van-e szó, túlzott alulfinanszírozással és káros hangulatkeltéssel („túl sokan vannak”, „rosszul gazdálkodnak”)? Bizonyára egy-mást lehet(ett) volna jobban csinálni – de hol nem? Ha eltekintünk pénzügyi érdekek érvényesítésétől (kutatóintézetek – AK) és szubjektív indítékoktól, valójában az információellátás integrációjáról – dezintegrációjáról van szó a „virtuális könyvtár” jegyében, a kultúra egységéről, a kulturális örökség és a globalizáció összefüggéseiről.

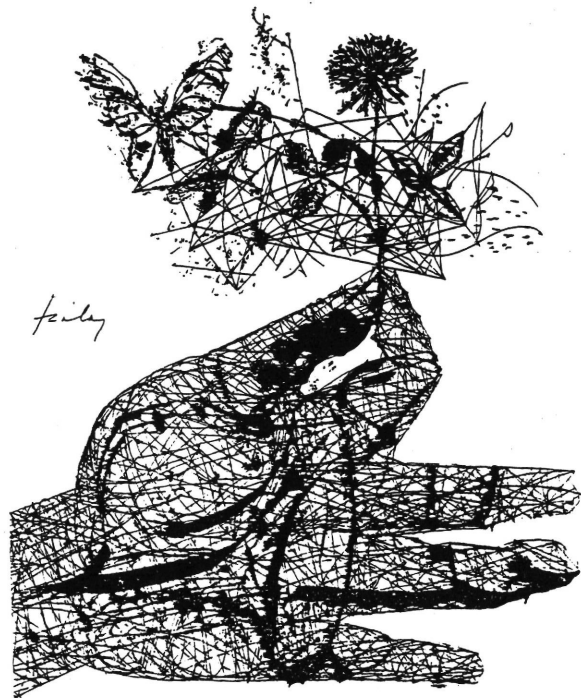
És mit mutat az, hogy az ország egyik legpatinásabb közgyűjteménye élére nem találni vezetőt? A közelmúltban két nyilvános pályázat is eredménytelen volt. Ennyire nem volna vonzó a főigazgatói poszt? Nem inkább az AK utóbbi években történt lebecsülő kezelése és a fentebb említett stílusjegyek a taszítók? A lemondott akadémikus főigazgató egy évig sem bírta a kiszolgáltatottságot (azóta ex lex állapot uralkodik). Így írt a könyvtárügyben illetékes alelnöknek: „...az MTA vezetése és az MTAK között megszűntek a hivatali kapcsolattartás kulturált formái”, továbbá „Mind a hivatalos, mind a nem hivatalos megnyilatkozások folyamatosan arra mutatnak, hogy az MTA legfőbb vezetése a MTAK-ot kizárólag tehetetlennek tekinti”. És – (keserű) hab a tortán – az *Akadémiai Értesítő* 1977. május 16-i számában (53. l.) az AK (egyik) felülvizsgálatáról szóló beszámolóban „Rögzítette az MTA elnöke, hogy az Akadémia vezetése nem Könyvtár-ellenes”.

A felülvizsgálatok résztvevői a maguk szakmájának ugyan kiváló művelői, de a könyvtárhoz nem értenek. Jelentéseiket papírforma szerint elfogad(tat)ják különböző MTA-fórumokon –, de ez nem jelent-e inkább fásultságot és kényelmeséget? Egyébként pedig a legújabb magyar történelem nem egy olyan, egyhangúan elfogadott közéleti határozatot ismer, ami azután a visszájára fordult. E vizsgálatok egyik résztvevője pedig léhán, cinikusan nyilvánul meg észrevételeiben. Például: „...boldogok vagyunk attól, hogy néhány egyetemista beesik a könyvtárba” (?). Tizenkétezer olvasó-kutató, főleg az egyetemi szférából (ELTE, CEU, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Collegium Budapest) „néhány”? Majd saját kiváló intézeti menedzselését állítja példaképpül. Az elnöki megbízott főtitkárhelyettes viszont nyilvánosan parentálja el a kulturális értékű mikrofilmtárat (sok ezer hungarika, Sorbonne-disszertáció, francia forradalom-dokumentáció és hasonló unikumok gyűjtőhelyét). Ha a közgyűjteménynek volnának „személyiségi jogai”, úgy ombudsman is védhetné azokat! Természetesen vannak ellenpéldák is. A könyvtári munkát kutatóként jól ismerő egyik vizsgáló megjegyzi egy múlt századbeli emlékkönyvből idézve: „Bis dat aki pizt ad és nem biztat”, továbbá „az Akadémia tudományos jellegét a könyvtár sokkal inkább meghatározza, mint

KERESZTURY DEZSŐ

75

Keresztury Dezső / *Aviaskodás szonettjeiből*

4. ábra

Rózsa Györgynek
- pirossal, mert vérszerinti örökösöm az Akadémia
Könyvtárában -

szíves barátsággal:

Keresztury Dezső

1980. II. 15.

és mert oly lekötelező szeretettel segíti munkánkat!

Igaz barátsággal
980. II. 16. Szántó Tibor

5. ábra

Rózsa Györgynek / - pirossal, mert vérszerinti örökösöm az Akadémia Könyvtárában - / szíves barátsággal /
Keresztury Dezső / 1980. II. 15.
és mert oly lekötelező szeretettel segíti munkánkat! / Igaz barátsággal / 980. II. 16. / Szántó Tibor

mondjuk a klub” (értsd alatta a melegkonyhás éttermet). Borzsák István a *Magyar Tudomány* 1998. 6. számában levélformában áll ki a könyvtár mellett.

Azonban az AK folyamatos negligálása, elmarasztalása mindezekről nem változik. Egy anekdota csattanója idéződik fel bennem (életem egyik legkeservesebb szakaszán már használtam – eredménytelenül): „Nem elég, hogy mondják, még igaz is legyen?” – Közvetett vagy közvetlen kérdések sora merül fel az „árbóckosárból”.

Nem volna-e célszerű a művelődéstörténet és az MTA szempontjából is nyilvánosságra hozni az AK vizsgálati anyagait, az utóbbi évek vonatkozó vezetői határozatait? Nyilvános tudományelméleti viták nélkül hogyan lehet állást foglalni a természet-, a társadalomtudományi és az interdiszciplináris kutatások információ-ellátásának összefüggéseiről? Véglegesen lezártnak tekinthető-e az Akadémiai Kiadó eladásának ügye? (A KFB-ét meg sem kérdezték, jómagam, tiltakozásul az eljárás miatt, azonnal lemondtam főtitkári delegált tagságomról.) A köztestületnek szánt *Akadémia* c. magazinnak mi a szerepe, mit propagál? (A rendezvényekről akár havonta stencil-sokszorosításban tájékoztathatnák a köztestületet, ha egyáltalán szükség van erre.) Vajon a teljesítményi elv jobban érvényesül-e a köztestületben meglévő nyilvántartási lehetőségek által (akadémikus-bibliográfia, impaktfaktor), mint az időszakos egyéni beszámolókbán (a felsőoktatásban–minősítésben, konferenciákon, publikálásban való részvételről) szóló beszámolókbán? És lehetne még sorolni a nyilvánosság elé kíváncszó kérdéseket, észrevételeket!

De itt és most elég a töprengésből, lengjen csak bizalomkeltően a magyar kultúra egyik „zászlóshajójának” árbóckosárból a „Pro Academia” és a „Pro Bibliotheca” közös lobogója!

Toldyval kezdtem e közleményt, a magyar kultúra egy másik kimagasló alakjának, Keresztury Dezsőnek felidézésével fejezem be. Ime, a 75. születésnapjára megjelent *A viaskodás szonettjeiből* c. bibliofil kiadás belső címlapjának dedikációja, amely nagyon jó érzésekkel tölt el és biztat a további „viaskodásra”.

GYÖRGY RÓZSA

Quelques idées à propos de la Bibliothèque de l'Académie et de la société d'information

La Bibliothèque de l'Académie Hongroise des Sciences qui, par suite des causes historiques s'acquiesce des tâches d'une bibliothèque scientifique nationale conjointement avec la Bibliothèque Nationale Széchényi et la Bibliothèque de l'Université Loránd Eötvös, se trouve dans une situation difficile à cause des prises de position négatives de l'Académie envers la bibliothèque. C'est ce que l'article se propose de documenter, en signalant et en demandant les causes de cette attitude. La Bibliothèque de l'Académie, fondée en 1826, contenant plus de 2 millions d'unités bibliographiques, ayant la thématique la plus large et le spectre linguistique le plus large au pays, était l'une des grandes bibliothèques hongroises qui introduisait l'informatique. L'article s'occupe de la société d'information aussi, la notion de laquelle ne peut être évitée à notre époque. L'auteur explique son opinion d'après laquelle la tradition et la super-technologie caractérisent conjointement la route de la société d'information, elles se complètent, l'information ne peut pas monopoliser la lecture.

L'article est complété par des données et par une bibliographie choisie s'occupant de la Bibliothèque de l'Académie. L'auteur est le président de la Fondation „Pro Bibliotheca” de la bibliothèque.